

Тема 6. Співпраця з родинами як умова запобігання конфліктів батьків і дітей

План.

1. Співпраця педагога з батьками в питаннях основних ліній розвитку дитини (морального, соціально-емоційного, сенсорно-пізнавального, громадянської та правової освіти, національно-патріотичного виховання, формування здорового способу життя).

2. Взаємодія педагога з батьками з метою адаптації малюків до умов ЗДО.

3. Співпраця ЗДО – ЗСО - родини у контексті підготовки дитини до школи.

4. Система роботи з батьками обдарованих дітей.

5. Взаємодія педагогів з батьками вихованців у системі інклюзивної освіти.

6. Поняття конфлікт. Причини виникнення конфліктів між батьками та дітьми. Типи конфліктів між батьками та дітьми.

7. Шляхи профілактики конфліктів між батьками та дітьми. Шляхи розв'язання конфліктів між батьками та дітьми.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати теоретичний матеріал.

2. Підготуватися до семінарського заняття.

3. Навести приклади конфліктних ситуацій між батьками та дітьми за якими ви спостерігали на практиці. Запропонувати варіанти вирішення їх.

4. Підготувати інформаційне повідомлення у вигляді презентації щодо запобігання конфліктів між батьками та дітьми дошкільного / шкільного віку.

Література:

1. Педагогіка сімейного виховання : підручник. Вид. 3-тє, доп., перероб. / Л.М. Маценко. – Київ : ЦП «Компринт», 2019. – 376 с.

2. Роль сім'ї у дошкільній освіті: теорія і практика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О.В. Шаповалова – Суми : Редакційно-видавничий відділ СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019 – 225с.

3. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.

4. Освіта і просвіта батьків, членів родин: практичний посібник / Котирло Т.В., Щербина Д.В. – К.: ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України, 2019. – 219 с.

1. Співпраця педагога з батьками в питаннях основних ліній розвитку дитини (морального, соціально-емоційного, сенсорно-пізнавального, громадянської та правової освіти, національно-патріотичного виховання, формування здорового способу життя).

Сім'я є незамінним, глибоко специфічним соціальним інститутом розвитку особистості. Протягом усього життя родина є найважливішим компонентом мікросередовища, а для дитини, особливо в перші роки її життя, вплив сім'ї домінує над усіма іншими впливами, значною мірою визначаючи її життєвий шлях у майбутньому. Саме в родині закладаються основи ціннісно-мотиваційної сфери особистості, формується її характер. Вплив сім'ї на розвиток особистості залежить від її складу, морально-психологічного клімату, соціальної орієнтації, загальної та педагогічної культури батьків, часу і характеру спілкування кожного з них з дитиною, єдності чи суперечливості вимог до неї, кола сімейних інтересів тощо. Особливе значення для розвитку особистості дитини мають такі умови.

✓ Батьківське тепло, взаємна повага в сім'ї, довіра до дитини.

Моральний розвиток дитини можливий лише в сімейній атмосфері взаємної поваги і довіри. Діти, які емоційно залежать від батьків і відчують до них велику прихильність, виростають більш совісними порівняно з тими, хто не знав таких відносин. Довірливі, щирі стосунки сприяють тому, що діти поважають батьків, захоплюються ними і прагнуть бути схожими на них, що в кінцевому рахунку формує в них позитивні моральні якості. Діти, які відчують турботу, любов і довіру батьків, вчаться так само ставитися до інших.

Підлітки, які живуть в атмосфері ворожості і нерозуміння, хоча й бояться своїх батьків, але переймають їхні негативні риси.

✓ Частота й інтенсивність спілкування батьків з дітьми. Те, в якій мірі дитина ідентифікує себе з одним із батьків, залежить від частоти, інтенсивності і близькості їхнього спілкування. Для сина, який проводить більше часу з батьком, вплив останнього буде вирішальним. Аналогічно, дівчинка, якій ближче товариство матері, скоріше ідентифікує себе саме з нею. Завдяки частому й інтенсивному спілкуванню з батьками (особливо якщо воно демократичне) дитина переймає і засвоює батьківські цінності та норми. Однобічний авторитарний вплив батьків призводить до слабких емоційних зв'язків з дітьми і знижує ефективність виховання.

✓ Сімейна дисципліна, методи виховання, які використовуються батьками. Сімейна дисципліна впливає на моральний розвиток дітей, коли проводиться в життя не хаотично, а послідовно; коли підтримується за допомогою довірливого спілкування і переконування, а не зовнішнього контролю; коли між дітьми і батьками складаються демократичні стосунки, а не процвітає всюдозволеність чи деспотизм.

Одним з найважливіших аспектів дисципліни є послідовність дій батьків та їхня взаємна узгодженість. Непослідовність вимог створює в сім'ї нестабільну,

нервову обстановку, що, природно, не сприяє моральному розвитку дітей, а іноді призводить до їх ворожості і навіть протиправних вчинків.

Батьки, які надають перевагу методу переконування і порадам, справляють більш позитивний вплив, ніж ті, хто суворо контролює дітей. Використовуючи методи, спрямовані на розуміння і внутрішнє прийняття певних цінностей, батьки домагаються їх засвоєння дітьми.

Пояснення і заохочення з метою направити чи виправити поведінку дитини сприяють моральному розвитку, у той час як фізичні покарання і постійні дорікання призводять нерідко до антисоціальної поведінки і правопорушень.

Батьки, що покладаються на “каральні” методи, не досягають справжньої мети: формування у дітей совісності, уміння плідно спілкуватися і взаємодіяти з оточуючими. Жорстокі покарання, особливо на тлі негативних у цілому відносин, призводять до того, що дитина виростає черстою, байдужою, недисциплінованою. Замість того, щоб виховати чуйність, такі методи послаблюють чутливість, діти звикають боятися і ненавидіти, вони не хочуть піклуватися про інших, не прагнуть заслужити схвалення. Підлітка можна змусити підкоритися, але як тільки загроза покарання ззовні зникає, його поведінка стає потенційно антисоціальною.

Зайва поблажливість з боку батьків також веде до відставання в соціалізації і моральному розвитку дитини, оскільки дітям не допомагають учитися контролювати себе. За відсутності зовнішнього регулювання дитина залишається мов би поза мораллю. Дітям необхідне батьківське керівництво. Без нього вони можуть вирости „зіпсованими” і швидше за все будуть зазнавати репресій з боку ровесників за відсутність поваги до інших людей, самоконтролю, витримки, внутрішнього стрижня.

Приклад батьків. Важливо, щоб батьки самі були моральними людьми, якщо вони прагнуть прищепити своїм дітям моральні норми і цінності. Багаторічні дослідження дорослих, які у підлітковому віці були засуджені за антигромадську поведінку, свідчать, що в період становлення на них найсильніше вплинула антисоціальна поведінка батьків.

На жаль, є родини, де складаються несприятливі умови для виховання дитини. До них належать сім'ї, уражені алкоголізмом, з аморальною поведінкою батьків, низьким культурним та освітнім рівнем, поганими житловими умовами та недостатнім матеріальним забезпеченням, конфліктністю у взаєминах між членами родини. До неблагополучних зараховують і зовні благополучні родини, у яких систематично припускаються серйозних помилок в сімейному вихованні внаслідок несприятливих взаємин між членами родини, педагогічної неосвіченості, низького рівня педагогічної культури. Діти з таких сімей, незважаючи на матеріальний достаток, виростають озлобленими, замкненими, з порушеною вольовою активністю.

У деяких сім'ях батьки цікавляться лише успішністю дітей у школі. Питання морального виховання, поведінки дітей, взаємин з товаришами, статусу їхньої

дитини в класному колективі таких батьків не хвилюють. Ні про які контакти у стосунках батьків і дітей не може бути і мови у сім'ях, де переважає надмірна суворість у ставленні до дитини, застосовуються антипедагогічні засоби впливу.

Деякі батьки не враховують вікових та індивідуальних особливостей дітей, їхніх інтересів, здібностей. Особливо гостро це відчувається, коли діти досягають підліткового віку. У таких родинах дитина почуває себе чужою, страждає від браку взаєморозуміння з батьками.

Найбільш поширеними помилками сімейного виховання є:

- невміння батьків знаходити адекватні вікові дитини прийоми і методи виховання,

- неузгодженість виховного впливу дорослих членів сім'ї, а також впливу сім'ї і школи, вчителя.

Ці помилки часто не усвідомлюються батьками, і тому виправлення їх вимагає від класного керівника високої професійної майстерності, такту і терпіння.

В українських родинах дітей завжди вчили тому, що людина невіддільна від свого роду, нації. Головним охоронцем ладу в родинах та суспільних взаєминах був звичай. Він зобов'язував кожного члена роду досконало вивчати і знати до сьомого коліна свій родовід та пов'язані з ним життєві успіхи. Повага і любов до свого роду, рідної сім'ї, землі, національних звичаїв і традицій шанувалися. Це підтверджується писемними пам'ятками, переказами, у предметах побуту, сімейних реліквіях, портретах та іншою інформацією про життя наших предків.

Дбаючи про майбутнє дітей, батьки усвідомлювали, що передумовою успішного виховання є духовний зв'язок між поколіннями. Тому в родинному середовищі формувалися такі якості, як повага до старших, милосердя, доброта, щирість. Вихованням дітей у сім'ї опікувалася переважно мати. Вона стояла на сторожі доброї, лагідної, світлої атмосфери в домі. Тому ідеал людини, характер моралі, спосіб життя українців підпорядковувалися нормам, що є типовими для жінки. Звідси й генетичні риси національного характеру: сердечність, доброта, щирість, гостинність, працьовитість тощо. Дотримуючись норм народної педагогіки, батьки самі розвивали в собі добродійні цінності, власними вчинками формували те, що хотіли бачити в своїх дітях.

В основу традиційного родинного виховання покладалася спільна трудова діяльність батьків та дітей. Дівчаток залучали до праці по господарству, а хлопців – до ролі годувальника, захисника сім'ї. Батьки прищеплювали дитині не тільки трудові навички, а й любов до праці, виховували свідоме ставлення до неї, культуру праці, нетерпимість до неробства, ледарства та байдикування.

Сучасна сім'я. Сім'ї різняться між собою за такими ознаками:

- за кількістю дітей;
- за складом;
- за структурою;
- за типом лідерства в сім'ї;

- за сімейним укладом;
- за однорідністю соціального складу;
- за сімейним стажем;
- за якістю взаємин та атмосферою в сім'ї;
- за типом споживацької поведінки;
- за особливими умовами сімейного життя тощо.

Взаємодію сім'ї і суспільства можна відобразити як такі відносини: економічні, правові, моральні, педагогічні, психологічні, естетичні.

Сучасна сім'я має багато відмінностей від її традиційного уявлення, до основних з яких належать:

1. Зміна ціннісних орієнтацій дітей і їхніх батьків. Багато представників сучасної молоді не вірить в істинні цінності й добродійність, почувається обманутими. У системі життєвих цінностей в багатьох батьків переважають прагнення до збагачення, намагання виховати в дітей прагматичність, раціоналізм, волю до успіху. Благородство, доброта, вміння співчувати і допомагати іншим часто недооцінюються.

2. Відокремлення молоді сім'ї від родини. У сучасних умовах – це об'єктивний фактор, зумовлений соціально-економічним розвитком суспільства, його продуктивних сил, рівнем культури. Комплекс цих чинників забезпечує зміцнення й розвиток сім'ї як самостійного соціального інституту, який самостверджується без нехтування життєвим досвідом старших. Досить часто молода сім'я зазнає труднощів через побутову невлаштованість, матеріальні труднощі, професійно-виробничі негаразди, що впливає на виховання дітей.

3. Зменшення чисельності сім'ї. Зменшення народжуваності дітей спричинене загостренням конкуренції на ринку робочої сили, зайнятістю подружжя, зростанням матеріальних витрат на виховання, надмірним навантаженням на жінку-матір вдома та на роботі, несприятливими житловими, побутовими умовами, егоїстичним прагненням батьків «пожити для себе». Збільшення кількості одно дітних сімей зумовлює відчуженість між дітьми, егоїзм, оскільки вони не мають зразка виявлення турботи, поваги до інших.

4. Специфічність соціального укладу в міських та сільських сім'ях. Різниця в культурі сімейного життя в місті та селі впливає на розвиток дітей. Особливості ведення домашнього господарства у сільській місцевості сприяють залученню дітей до родинних справ, формують у них працелюбність і повагу до праці інших, убоління за сімейні справи, відповідальне ставлення до життя.

5. Залежність виховання від рівня освіти батьків. Існує пряма залежність між освіченістю батьків та успішністю їхніх дітей. Проте з посиленням зайнятості батьків, розширенням спектру якісних освітніх послуг, створенням різноманітних закладів державного та комерційного виховання така залежність поступово зменшується.

6. Вплив соціально-педагогічних умов. За теорією Абрахама Маслоу, якщо не задовольняти біологічних потреб людини, не гарантувати їй безпеки, не

формувати її впевненості у тому, що і в майбутньому ці потреби будуть задоволені, то проблематично очікувати від неї діяльності, яка сприяє самореалізації. Потреби кожної людини структуруються за ієрархічним принципом у різній послідовності. Загалом – це біологічні потреби, безпека і впевненість у майбутньому, любов та належність до конкретної соціальної групи, само здійснення, самореалізація.

У 90-х роках ХХ століття у зв'язку з трансформацією соціально-економічної та політичної системи в Україні виникли серйозні проблеми щодо задоволення первинних, базових потреб як конкретних людей, так і великих соціальних груп. Це разом з іншими чинниками (екологічна ситуація, соціально-медичні проблеми, що виникли внаслідок Чорнобильської катастрофи) значно погіршило демографічне становище в Україні, що дало підстави стверджувати про тривожний процес депопуляції в останні роки ХХ та на початку ХХІ століття. Зміна соціальних, етичних та етнічних пріоритетів, прорив у вітчизняний інформаційний простір далеко не найкращих зразків масової світової культури спричинили, попри деякі й досить незначні для більшості населення позитивні впливи, нівелювання змісту людського життя, мети та ідеалів активності, ціннісної системи створення та розвитку сім'ї.

7. Обмеження позитивного впливу соціального оточення дитини. Урбанізація населення, лібералізація інформаційного простору, прагматизм життя, дефіцит спілкування в сім'ї та з ровесниками, недостатня окресленість морального ідеалу на рівні державної гуманітарної політики та часткова втрата національних традицій і звичаїв спричиняють маніпулювання свідомістю дитини, деформують систему життєвих пріоритетів і цінностей сімейного життя.

Глобальне дослідження сімейних цінностей. Сімейні цінності різняться по всьому світові. Відсутність консенсусу щодо моральності чи аморальності народжень поза шлюбом. Організація The Gallup наприкінці 1990-х років проводила дослідження сімейних цінностей у 16 країнах чотирьох континентів. Результати вразили: люди з різних куточків землі зовсім по-різному сприймають сім'ю, відносини в ній і її традиції. Справді, те, що вважають морально прийнятним в одних країнах, в інших вважається аморальним

Особливості виховання обдарованої дитини в сім'ї

Проблема виховання обдарованої дитини існує стільки, скільки існує сама педагогіка. В певні періоди людської історії вона диктувалася прагненням панівної верхівки суспільства повністю нівелювати особистість, перетворити цілі народи на слухняних маріонеток. В інші епохи в плеканні неповторної індивідуальності вбачали сенс педагогічної діяльності, перспективу поступу держав і людства в цілому. Кризові, застійні явища в українському суспільстві сьогодні, як і завжди в подібні історичні періоди, породжують попит на обдаровану особистість, котра нестандартно мислить, наділену сильною волею і колосальною працездатністю.

Тему виховання обдарованої дитини розробляли безпосередньо чи побіжно практично всі педагоги і психологи різних часів. Попри солідні теоретичні і практичні наробки, у цьому напрямку все ж існують численні прогалини, викликані складністю предмета дослідження. Зокрема, відсутні чіткі практичні рекомендації, побудовані на систематизації напрацьованого матеріалу з цієї проблеми.

Теоретична педагогіка для діагностики обдарованості послуговується численними тестами. Системи тестів розроблені в усіх розвинених країнах, адаптовані для міст і сільських місцевостей. В Україні широко використовуються тести Г. Айзенка, Д.Векслера, Л. Занкова, І. Іразека, Н. Левітова, І. Максименка, А. Нечаєва та ін. Проте тести не є універсальним методом визначення обдарованості. По-перше, валідність навіть найточніших із них ніколи не перевищує 80 відсотків. По-друге, провідний вплив на виховання дитини здійснює сім'я, а батьки здебільшого не обізнані в галузі тестування. Як правило, не звертаються до нього у повсякденній роботі шкільні вчителі, вихователі дошкільних установ. Внаслідок цього для практиків придатніші критерії, які можна визначити, безпосередньо спостерігаючи за дитиною. Такі параметри були розроблені наприкінці ХІХ ст. російським педагогом Г. Рукавишниковим.

Провідним завданням вихователя Г. Рукавишников вважає необхідність помітити вподобання, прагнення, схильності дитини. Дійсно обдарована дитина, як засвідчує досвід, завжди виявляє глибокий інтерес до певних явищ, наполегливість у своїх діях, нерідко наближену до самовпевненості.

Природні нахили яскраво виявляються в іграх дітей. Відомо, що Т.Шевченко змалку любив ліпити з глини, малювати, пізніше – списувати вірші у саморобні, оздоблені візерунками книжечки. Конфуцій у дитинстві надавав перевагу грі в церемонії та жертвоприношення. Галілей, Ньютон, Едіссон з раннього віку захоплювалися виготовленням іграшкових млинів та різних механізмів. Якщо звичайним дітям під час гри запропонувати іншу гру, вони легко захопляться нею і забудуть попередню. Обдарована ж дитина завжди впевнена, що робить важливу справу, схильна займатися нею регулярно, не дозволяє псувати наслідки своєї праці. В талановитій дитині відразу помітні тонка спостережливість, зосередженість, посидючість, вміння наполегливо переслідувати поставлену мету, самостійність і незалежність у діяльності.

Обдаровані діти, як правило, мимоволі привертають до себе увагу вихователя, і від нього вимагатиметься не стільки активний виховний вплив, скільки своєчасне усунення перепон і можливе сприяння вільному розвитку дитини. Посилена увага до талановитою вихованця у той час, коли йому необхідні повне невтручання, незалежність, шкодять обдарованості.

Протипоказано також насаджувати знання, уміння і принципи, які нівелюють прояви оригінальної думки. Небезпечно вдумливу замкнутість дитини розцінювати як боязкість, засмученість і боротися з нею. Немотивований тиск і

нав'язування занять можуть тільки затримувати прояви справжніх природних нахилів.

Примус нерідко викликає в обдарованих, нетрадиційно мислячих дітей неспроможність виявити себе навіть у тих видах діяльності, до яких вони мають схильність. Із життєпису видатних осіб відомо, що Т. Едіссон, А. Ейнштейн, визнавалися у школі найгіршими учнями, і вчителі навіть підозрювали у них розумову відсталість. А. Дістервег наполегливо застерігав проти насильства над дитячою природою, яке впливає з намагань зробити з дитини не те, до чого існує в неї природний потяг.

Проте занадто рання «спеціалізація» і «професіоналізація» у вихованні збіднюють особистість, ускладнюють її подальше життя. Тому на перший план доцільно висувати ідею – гармонійного розвитку сукупності тілесних, душевних і розумових сил людини. Важливим принципом виховання слід визнати також утилітаризм – озброєння дитини знаннями і вміннями, які становитимуть реальну користь у житті і допоможуть вихованцеві посісти достойне місце в суспільстві. Хист реалізується лише за умови вміння індивіда трудитися. Отже, завдання вчителя – розвивати в обдарованої дитини працьовитість, цілеспрямованість, вміння завершувати розпочату справу, силу волі. Ці якості неможливо сформувати тільки шляхом зовнішнього впливу, тому виховання потрібно будувати так, щоб спонукати дитину до самовиховання. Відповідно, мистецтво виховання – мистецтво пробудження у вихованця його власних сил

Самовиховання й зміцнення волі базується на самоповазі особистості. Самоповага реальніше за найсуворіші заборони утримає дитину від негативних вчинків, найшвидше розвине вміння володіти собою. Довіра дорослих пробуджує в дитині самоповагу, підносить її у власних очах, спонукає бути достойною цієї довіри. Необхідно надавати дитині не тільки свободу самодіяльності, а й можливість у певних межах обговорювати з дорослими свої наміри. Завдяки такій свободі вихованці пізнають власні сили, виробляють звичку оперувати своїми розумовими, фізичними і моральними ресурсами. В результаті виробляється самоповага і здатність критично оцінювати свої здібності й дії. Д. Локк вважав, що чим раніше ви почнете ставитися до дитини, як до дорослої, тим швидше вона такою буде.

Ознайомлення з різноманітною діяльністю, глибокі і помірно численні враження допомагають інтенсивному розвитку природних задатків людини.

Потрібні для творчості фарби, звуки, форми, рухи талановиті діти знаходять у спілкуванні з природою. Природа ж пробуджує мислення, уяву, фантазію. Проте творча думка, творча уява розвиваються також під впливом літератури. Відомо, що видатні вчені були схильні змалку до читання наукових книжок. А майбутні поети – дев'ятилітні А. Ахматова, М. Цветаєва, Леся Українка зачитувалися серйозними («дорослими») поетичними творами. Наголошуючи на розвивальній ролі читання, варто навести цікаві, перевірені практикою застереження Г.Рукавишнікова, що викликаний читанням надмірний розвиток

уяви робить людей нетерпимими до буденної рутини і дріб'язковості. Тому вчитель має урегулювати розвиток уяви, щоб вона не паралізувала волю, характер, не порушувала гармонійного співвідношення між усіма сторонами багатогранного духовного і розумового життя людини.

Сучасні дослідження, проведені відомим психологом А. Баркан, містять цікавий матеріал для доповнення рекомендацій батькам і педагогам з питань виховання обдарованої дитини. А саме: важливо не ігнорувати унікальності такої дитини, проте і не виказувати надмірних захоплень її обдарованістю. Не можна перетворювати життя дитини в інструмент задоволення батьківських амбіцій. Необхідно створити всі умови для розвитку таланту, але не насаджувати дитині своїх захоплень та інтересів, не культивувати необхідності будь-що досягти неперевершених результатів, не перевантажувати, не змушувати постійно займатися улюбленою справою.

Все це може відбити бажання цікавитися як улюбленим заняттям, так і будучим іншим, стати причиною неврозу, психічного захворювання або ж розвинути в дитини пихатість і претензійність. Потрібно тактовно, делікатно допомагати дитині, розвивати інтерес, навчати терпіння і заохочувати працювати старанно, завершувати почате.

Намагатися зменшити надмірну вразливість обдарованої дитини, вчити достойно програвати і не сприймати невдачу як трагедію; володіти емоціями, робити все, щоб дитина не занижувала своєї самооцінки і водночас не виставляла напоказ свою обдарованість. Обдарованій дитині здебільшого складно знайти контакт з оточуючими, зокрема, з ровесниками. Відповідно, турбота вчителя полягає в тому, щоб допомогти налагодити її стосунки з дорослими і дітьми, створити доброзичливу атмосферу навколо неординарної особистості. Дитину слід навчити бути доброзичливою в колективі, пояснити, що незручно виправляти інших, демонструючи свою освіченість, і постійно стежити за тим, що турбує її, своєчасно бути поруч. Якомога більше надавати уваги фізичній активності також одне з першочергових завдань вчителя.

Обдарована особистість, як правило, сама заявляє про себе, ускладнюючи життя самовпевнених консервативних дорослих, змушуючи їх шукати нестандартні виховні підходи. В ідеалі ж, констатує теоретична і практична педагогіка, кожна розумове повноцінна дитина по-своєму талановита, і вчитель має проникнути у внутрішній світ кожного вихованця.

Недоцільно підганяти всіх дітей під одну мірку. Це призводить до духовного рабства. На думку Г. Песталоцці, навіть однакова любов до дітей не має заступати індивідуальностей. Тому система, орієнтована на виховання обдарованої дитини, позитивно вплине на пробудження і розвиток природних задатків кожної дитини. Завдяки особливостям поведінки, умінню абстрагувати, ставити цікаві запитання, робити висновки, обдаровані учні привертають до себе увагу.

Науковцями виділено такі **характерні особливості обдарованих дітей:**

- мають добру пам'ять, добре розвинуте абстрактне мислення;

- як правило, дуже активні й завжди чимось зайняті;
- ставлять високі вимоги до себе, боляче сприймають суспільну несправедливість, у них гостро розвинуте почуття справедливості;
- наполегливі в досягненні результату в галузі, яка їх цікавить; для них характерний творчий пошук;
- хочуть навчатися і досягають у навчанні успіхів, що дає їм задоволення;
- завдяки численным умінням здатні краще за інших займатися самостійною діяльністю;
- уміють фантазувати, критично оцінювати навколишню дійсність і прагнуть зрозуміти суть речей і явищ;
- ставлять багато запитань і зацікавлені в позитивних відповідях на них;
- урок для них дуже цікавий тоді, коли використовують дослідницький метод;
- виявляють інтерес до читання, мають великий словниковий запас;
- із задоволенням виконують складні й довготривалі завдання;
- завдяки частому звертанню до засобів масової інформації, уміють швидко виділяти найважливіші відомості, самостійно знайти важливі джерела інформації;
- ставлять перед собою завдання, виконання яких потребує багато часу;
- їм притаманне почуття гумору, вони життєрадісні;
- у них перебільшене почуття страху, емоційна залежність.

Виділяють три категорії обдарованих дітей:

1. Учні з ранньою розумовою реалізацією.
2. Учні з прискореним розумовим розвитком.
3. Учні з окремими ознаками нестандартних здібностей.

Учні з ранньою розумовою реалізацією – це учні, у яких за звичайного рівня інтелекту спостерігається особливий інтерес до якогось окремого навчального предмета. Такий учень захоплюється математикою, фізикою, біологією чи мовою, літературою, історією, значно випереджаючи ровесників легкістю засвоєння специфіки матеріалу. Уроки з інших предметів можуть його обтяжувати.

Учні з прискореним розумовим розвитком – це учні, які за однакових умов різко виділяються високим рівнем інтелекту, особливо вони бувають помітні в молодших класах. Прискорений розвиток інтелекту завжди пов'язаний з великою розумовою активністю та пізнавальною потребою.

Учні з окремими ознаками нестандартних здібностей не виділяються розумовими особливостями, не випереджають ровесників у загальному розвитку інтелекту та не виявляють яскравих успіхів з того чи іншого навчального предмета, але вирізняються особливими якостями окремих психологічних процесів (надзвичайна пам'ять на які-небудь об'єкти, багатство уяви або здатність до спостереження).

Серед таких школярів зустрічаються учні з нелегким характером: незалежні, вперті, недостатньо контактні. На допомогу педагогам є рекомендації в роботі з обдарованими дітьми

Розрізняють шість царин обдарованості дітей:

1. Інтелектуальна царина.

Обдарована дитина вирізняється доброю пам'яттю, жвавим мисленням, допитливістю, добре розв'язує різні задачі, зв'язно викладає свої думки, може мати здібності до практичного застосування знань.

2. Царина академічних досягнень. Це успіхи з читання, математики, природознавства та інших навчальних предметів.

3. Творчість (креативність). Дитина дуже допитлива, виявляє незалежність і оригінальність мислення, висловлює оригінальні ідеї.

4. Спілкування. Добре пристосовується до нових ситуацій, легко спілкується з дорослими та дітьми, виявляє лідерство в іграх і заняттях з дітьми, ініціативна, бере на себе відповідальність за свої дії.

5. Царина художньої діяльності. Дитина виявляє великий інтерес до інформації, захоплюється художніми заняттями, її вирізняються оригінальністю. Виявляє інтерес до музики, легко відтворює мелодію. Із задоволенням співає, намагається створювати музику.

6. Рухова царина. Точно і точно моторика, чітко зорово-моторна координація, широкий діапазон рухів, добре володіє тілом, високий рівень розвитку основних рухових навичок.

Важливою проблемою для педагогічних працівників є виявлення, розпізнавання великих потенційних можливостей розвитку дитини в майбутньому. Це дало б змогу дати кожному такому учневі поради, указівки, які сприяли б розвитку його здібностей.

Методи навчання обдарованих дітей мають відповідати:

- своїм основним завданням – наданню допомоги обдарованим учням в отриманні знань;
- рівню інтелектуального та соціального розвитку дитини, різним вимогам і можливостям, аби виявляти здібності дитини.

Удосконалення навчально-виховного процесу з обдарованими дітьми вимагає ґрунтовних, міцних знань. Озброїти їх практичним розумінням основ наук допомагає періодичність проведення олімпіад з основ наук, конкурсів, КВК, турнірів, вікторин,

Поняття конфлікт. Причини виникнення конфліктів між батьками та дітьми. Типи конфліктів між батьками та дітьми.

Конфлікт – крайнє загострення суперечностей (ідей, інтересів, потреб, оцінок, домагань тощо), які намагаються розв'язати емоційно.

Розрізняють такі види сімейних конфліктів:

- конфлікти, що виникають на основі незадоволеної потреби в цінності та значимості свого «Я», порушення почуття гідності зі сторони шлюбного партнера, нехтування ним, неповаги;
- конфлікти, причиною яких є незадоволеність у потребі одного чи обох з подружжя у позитивних емоціях; відсутність турботи, підтримки, розуміння;
- конфлікти через шкідливі звички одного з подружжя;
- фінансові розбіжності, які виникають на основі перебільшення потреб одного із подружжя;
- конфлікти на ґрунті незадоволених сексуальних потреб одного чи обох із подружжя.

Для вирішення подружніх конфліктів є доцільним: підтримувати почуття власної гідності; постійно демонструвати взаємну повагу; стримувати себе у проявах злості, гніву, роздратованості; не акцентувати увагу на помилках та прорахунках один одного; не дорікати минулим і, зокрема, колишніми помилками; намагатися не реагувати емоційно в суперечках, а раціонально розібратися в ситуації; пам'ятати, що у шлюбі важливі терпіння, поблажливість, підтримка, довіра.

Основні стилі вирішення конфліктів. Вирізняють п'ять основних стилів вирішення конфліктів.

1. Стиль суперництва (конкуренції). Людина прагне поставити власні цілі вище інтересів інших людей і взаємин із ними. За такої позиції вона постійно намагається «загнати іншого в куток», «поставити на місце». Поведінка такої людини стає неврівноваженою, нестерпною, негнучкою, агресивною. Вона прагне здійснювати контроль над усіма, підвищує вимогливість до інших, бажає суперництва, виявляє схильність до нападок і критики. Такий стиль поведінки не найкращий для примирення, адже здатний ще більше поглибити конфлікт. Якщо людина «перемагає» в конфлікті, то не відчуває радості перемоги, а зовсім навпаки.

2. Стиль уникнення (ухиляння). Людина, яка використовує цей стиль, не співпрацює з іншими для розв'язання проблеми, а просто ухиляється від неї. Відповідальність за вирішення тих чи інших питань перекладається на партнера. Навмисне уникнення конфлікту може призвести до поганих наслідків, оскільки обидві сторони не досягають жодної мети і не будують своїх взаємин.

3. Стиль компромісу. Людина, яка бажає частково задовольнити як свої домагання, так і прагнення партнера, відзначається компромісним типом поведінки. Але оскільки повністю інтереси пари не задовольняються, то обидві сторони зберігають напруження, незадоволення, що з часом призводить до нових конфліктів. Компроміс – це серія кроків: чим більше затягується цей процес, тим гірші стосунки між партнерами. Часто вважають, що **компроміс** – чи не найкращий вихід із конфліктної ситуації. Але це не так. Якщо вирішується не дуже важлива справа або немає часу і компроміс дає змогу його зберегти – тоді

доцільно використовувати цей стиль. А в інших випадках все-таки варто звернутися до співробітництва.

4. Стиль пристосування (поступки). Пристосування (поступка) – це стиль поведінки в конфлікті, за якого учасник конфлікту відмовляється від своїх інтересів заради інтересів іншої людини для підтримання з нею добрих взаємин. Така поведінка доцільна у стосунках із найближчими людьми, особливо коли необхідна допомога і підтримка для слабкого і хворого. Але якщо такий стиль використовувати постійно – це може призвести до того, що партнер весь час буде програвати. Це позначатиметься на особистому розвитку людини та її стосунках з іншими. Протилежна сторона, що звикла до перемог, завжди чекатиме нових поступок. Якщо ж людина спробує змінити свою поведінку, то її можуть звинуватити у підступності. У яких ситуаціях доцільний цей стиль? Насамперед тоді, коли відсутня зацікавленість, коли людина знає, що помиляється, коли вона впевнена, що інші види поведінки дадуть ще гірший результат. Не слід забувати, що партнер буде чинити тиск, очікувати і вимагати все більшого і більшого.

Таким чином, стосунки можуть стати підозрілими і недовірливими. Отже, виникає запитання: поступливість не завжди впливає позитивно на ближніх? Можливо, і так. Але коли назріває сімейний конфлікт – не слід забувати про поступки.

5. Стиль співробітництва. Найкращим для вирішення конфліктних ситуацій вважається саме цей стиль. Співробітництво – це такий стиль поведінки, за якого людина прагне встановити рівновагу між власною метою та зацікавленістю в реалізації інтересів іншого. У цьому разі сторони займають взаємовигідну позицію “дорослий–дорослий”. Людині, яка використовує стиль співробітництва, властивий пошук інформації та висловлення власної думки без агресії. Позиція осіб, які прагнуть вирішити конфлікти на основі співробітництва, розкривається в таких міркуваннях: «Одна голова добре, а дві краще», «Що добре для тебе, то добре для мене», «Разом ми сильніші». Спільна перемога складається не з окремих перемог кожного, а в результаті співробітництва двох. Співробітництво сприяє подальшому зближенню людей, їхній єдності, взаємній турботі. Цей спосіб допомагає запобігти образливості, розірвати ланцюг неприємних стосунків між людьми вдома, на роботі, із друзями. У результаті такого підходу з’являються нові ідеї, творче співробітництво, задовольняються інтереси партнерів.

Динаміка конфлікту. У більшості випадків конфлікт зумовлений об’єктивною ситуацією. Але певний час вона може не усвідомлюватися. Тому цю стадію названо стадією потенційного конфлікту. Об’єктивація конфлікту відбувається лише після усвідомлення об’єктивної ситуації як конфлікту. Саме усвідомлення породжує конфліктну поведінку. Та нерідко реальний конфлікт виникає тоді, коли об’єктивних умов конфлікту немає.

Можливі такі варіанти співвідношення між образом конфліктної ситуації та реальністю:

1. Об'єктивно конфліктна ситуація існує, її учасники вважають, що їхні цілі, інтереси конфліктні, правильно розуміють сутність себе, інших, ситуацію загалом. Це адекватно усвідомлений конфлікт.

2. Об'єктивно конфліктна ситуація існує, сприймається як конфліктна, але усвідомлюється з певними відмінностями від реального контексту. Це неадекватно усвідомлений конфлікт.

3. Об'єктивно конфліктна ситуація існує, але не усвідомлюється. У цьому разі конфліктна взаємодія відсутня.

4. Об'єктивно конфліктної ситуації немає, але стосунки сприймаються як конфліктні. Це удаваний, помилковий конфлікт.

Існують різноманітні прийоми керування своїми емоціями й запобігання стресовим ситуаціям:

1. Прийом релаксації (розслаблення). Ігнорування тривожних думок, вибір зручної пози сидіння (якщо можливо), дихання через ніс, із кожним видихом повторення якогось слова чи простого речення (тривалість: 10–20 хв.);

2. Прийом витіснення тривожних думок. Блокування нав'язливих думок, що викликають хворобливі відчуття (чоловік запізнюється, мають прийти гості тощо). Дотримання рівного дихання, рахування вдихів і видихів;

3. Прийом фокусування. Зосередження всієї уваги на стресі, що викликає фізичний дискомфорт (концентрування на першопричині поганого стану, глибоке дихання, витіснення думок дає змогу зосередитися, усвідомити, що стрес – це власне відчуття незручностей, лише деталь буття, якої не треба боятися і яка загалом сприяє зібраності, самовладанню);

4. Прийом уявного виключення себе із ситуації. Типові приклади: втеча від проблеми, яка пригнічує, перенесення подумки з поганого місця, поганого настрою туди, де добре, надійно, комфортно (берег моря чи батьківський дім); півгодинна прогулянка на свіжому повітрі; відтермінування моменту, коли може спалахнути сварка. Така ізоляція чи обмежена поведінка – спроба виключити себе із ситуацій, в яких можна постраждати, отримати психологічну травму, зазнати емоційного приниження – це пасивний спосіб зняття емоційної напруги, відкладення розв'язку проблеми до моменту, коли настане краща психоемоційна і фізична форма;

5. Прийом нагнітання. Нагнітання наслідків, форсуючи, доводячи ситуацію до катастрофічного завершення. Це врешті-решт усвідомлюється: “І все – через таку дурницю” (посмішка у такому випадку неминуха і перешкоджає виникненню стресу);

6. Уміння прислухатися до своїх думок і правильно оцінити їх (оцінкареальності). Часто варто запитати себе: “Чи насправді все так погано?” Доцільно зосередитись на тому, що знаєш точно, а не на тому, що підказує уява;

7. Аутотренінг. З метою управління своїми емоціями і подолання конфліктності слід більше займатися вихованням власних почуттів. В ідеалі

необхідно досягти того, щоб неприємне слугувало сигналом для появи позитивних емоцій, переконуючи себе: усе, що робиться, – на краще. Дуже важливо навчитися отримувати задоволення не лише від результату досягнення мети, але і з процесу цього досягнення, із найдрібніших радощів і відкриттів, з яких він складається (наприклад, не мучитися в поїзді, чекаючи кінця шляху, а намагатись отримати задоволення від самої подорожі; швидко переорієнтувати свої емоції і спрямувати їх в інше русло);

8. Самонавіювання. Формула «Я задоволений» і стеження за поступовим розслабленням м'язів обличчя автоматично викликають посмішку і знімають напругу. Корисними у зв'язку з цим є такі поради: уміти отримувати задоволення від того, що є; радіти усвідомленню того, що могло б бути й гірше. Варто пам'ятати: якщо не можна змінити обставини, необхідно змінити ставлення до них;

9. Почуття гумору. Жарт, розіграш – чудові засоби для того, щоб оволодіти своїм роздратуванням.

Правила поведінки у конфліктній ситуації:

1. Для з'ясування стосунків варто вибрати відповідний час (не слід цього робити під час сніданку чи обіду, коли поспішаєте на роботу).

2. Учїться з'ясовувати причини конфліктів, уважно слухати іншого і формулювати основні претензії без узагальнень на зразок “ти завжди”, “ти ніколи”.

3. Необхідно говорити тільки про предмет суперечки.

4. Не треба згадувати про попередні промахи партнера, варто забути про те, що було вчора (“Ти завжди так”).

5. Не слід влаштовувати контрнаступів (“А ти сам!”).

6. Не іронізувати, не ображати один одного і не втрачати контроль над собою.

7. Шукати вину треба не в партнері, а в собі. Коли ви не праві – признайтеся в цьому, коли ви праві – промовчіть.

8. У шлюбі важливе вміння співпереживати та розуміти партнера.

9. Варто уникати агресивної поведінки та не доводити справу до повного визнання вини і “капітуляції” партнера.

Правила конфліктної поведінки не вичерпують усіх можливих порад на випадок родинних конфліктів. Але, можливо, їх дотримання зменшить число конфліктів у майбутній сім'ї.

У подружньому конфлікті є як ризик зруйнувати стосунки, так і шанс вийти на їхній новий рівень, конструктивно долаючи кризу, здобуваючи нові життєві можливості. Отже, конфлікт може не тільки виступати як фактор дестабілізації сім'ї, але й виконувати конструктивну функцію. У стабільних сім'ях конфлікти відбуваються на загальному тлі позитивних взаємин подружжя, виконуючи конструктивну функцію. Так, виявляючи відмінності потреб, орієнтацій, намірів

подружжя, конфлікти допомагають виробити єдині позиції і сприяють успішній адаптації партнерів до шлюбу.

Стабільність сім'ї значною мірою залежить від того, наскільки подружжю вдається досягти згоди стосовно своїх прав і обов'язків, загальних цілей і завдань, а також спільну позицію у веденні домашнього господарства, вихованні дітей, розподілі сімейного бюджету тощо.

Узгоджені дії подружжя обумовлені їхнім прагненням зробити вагомий внесок у спільні справи сім'ї. При цьому поведінку подружжя можна і слід розглядати як результат взаємних поступок і взаємного пристосування – оскільки чоловік і дружина взаємозалежні. Так поступово в сім'ї формується складна система взаємодії і співробітництва.